

(према томе ко је врши) и зависи од тога да ли је врше само редовни судови (сви или само највиши) или се поверава посебним уставним судовима. Вансудска контрола уставности се појављује као контрола уставности од стране законодавног тела или посебних политичких (уставних) органа, док се судска контрола уставности (законитости) врши како од стране редовних судова, тако и посебних уставних судова.

Поред ове основне поделе постоје и друге класификације система заштите уставности и законитости. Тако се, према времену када се врши, разликује контрола пре и после промулгације закона, односно његовог ступања на снагу па тако постоји претходна (превентивна) и накнадна (репресивна) контрола; даље, према начину како се врши, разликује са апстрактна (директна) контрола од оне друге, индиректне (посредне), а према ефекту одлуке о уставности, разликује се систем касације од система екцепције неуставности.

а) Систем заштите уставности од стране законодавног тела или парламента

По овом систему се сматра да је само законодавно тело позвано да каже шта је устав (уставно) и да ли су закони и остали акти сагласни или не са њим. То је тзв. систем „самоконтроле“ уставности и законитости јер се врши од стране оног ко доноси устав и законе и за кога се сматра да најбоље може да оцењује своје дело и каже шта је уставно а шта не. Овај систем су примениле бивше социјалистичке државе, али и неке земље грађанске парламентарне демократије, сматрајући да се само тако брани или чува парламентаризам, а да се нарушава ако се контрола или заштита уставности поверава неком ван парламента. Овај систем је прихваћен пре свега у Енглеској и у складу је са њеним гибким и неписаним уставом, односно доктрином о суверености парламента, да је то орган који доноси (и мења) устав, као и обичне законе, и да као суверени орган има да каже шта је устав и шта у њега улази. За бивше социјалистичке државе овај систем „самоконтроле“ од стране законодавног тела је био последица спровођења начела о јединству власти и схватања скупштине као оличења тог јединства и највише власти која је искључиво позвана (а не суд или неко други) да тумачи устав и изјашњава се о његовим повредама. Овај систем контроле уставности од стране законодавног тела прихватиле су, рецимо, социјалистичка Куба или бивша социјалистичка Бугарска мада су